

STARI NAPISI IZ OKOLINE POŽAREVCA U SRBIJI.

I. Lučica.

Mjeseca novembra 1899. neki seljaci iz Lučice, prekopavajući zemljište za vinograd na kosi istočno od same Lučice, nađu na dvije rimske grobnice, koje su bile od opeka na svod ozidane. Iz radoznalosti seljaci su te grobove sasvim razvalili i opeke raznijeli. Od tih je opeka gimnazijski muzej u Požarevcu dobio dva komada sa različitim pečatima iz cigljana sedme klauđijske legije, koja je stajala u Viminaciju (Kostolac) i četvrte flavijske legije, koja je bila smještena u Singidunu (Beograd).

Manja opeka, 0·44 m. duga, 0·26 m. široka i 0·04 m. debela, ima 0·17 m. dug pečat sa 0·02 m. visokim slovima, koji glasi:

LEG VII CLA SV C VICTORI P PER

= leg(io) VII Cla(udia) su(b) c(ura) Victori(ni?) p(rae)p(ositi)... Ovaj pečat, koji je u ostalom na istoj opeki dvaput otisnut, veoma sjeća na jedan rdavo prepisan pečat na opeci iz Gradišća¹, koji glasi: LEG VII CL ~ C VICTORINI P, pa je moguće, da se odnosi na istoga praeposita.

Druga veća opeka, 0·59 m. duga i široka, a 0·07 m. debela, ima 0·14 m. dug pečat sa slovima 0·02 m. visokim, a glasi:

LEG IIII FL P C

= leg(io) IIII Fl(avia) p(ia) c(onstans). Taj pečat je do sada poznat samo sa jedne ciglje iz Mitrovice u narodnom muzeju u Zagrebu², a jedan srodan naden je i u Beogradu³, gdje je ta legija stacionirana bila.

Kostolac (Viminacium).

U narodnom muzeju u Zagrebu nalazi se jedna rimska ciglja 0·515 m. duga, 0·268 m. široka, a 0·06 m. debela, koju je prije više godina darovao g. Koller, kapetan dunavskoga parobrodarskoga društva. Znade se samo, da potječe iz Kostoca, ali nije поближе poznato mjesto, gdje se je našla i u kakvim

¹ CIL III 1700, 3.

² Ljubić u Viestniku II str. 74. CIL III 10664, a.

³ Lj. Kovačević u Starinaru IV str. 68. CIL III 8275, 2.

prilikama. Na sredini ciglje poprijeko je utisnut pečat sa 0·025 m. visokim slovima u dva retka, 0·173 m. dug, 0·069 m. visok, koji glasi:

LEG VII CL S C
sic Λ Δ V E Ξ Ι Η Ι Ρ F

= leg(io) VII Cl(audia) s(ub) c(ura) A dventini p(rae)f(ecti). Istu legiju i osobu spominju još dvije ciglje iz Kostoca¹, od kojih se jedna, po obliku s našom veoma srodna, nalazi u beogradskom muzeju.

Pri vađenju kamena iz zidina nekadašnjega Viminacija naišao je jedan seljak iz Kostoca na jedan stakleni predmet zaobljena oblika, na kojem se na obim suprotnim sploštenim stranama nalazi utisnut isti grčki napis, optočen kružnom linijom:

Ι Ο Υ Α Ξ
Ρ Ο Μ Ι
Ω Ν Ο C

što se valjda mora čitati 'Ιουλι(ου) Πόμπωνος. Predmet, koji ima objem od 0·26 m., a u prječniku 0·09 m., teži 321·5 grama. To približno odgovara rimskoj funti, kojoj je normalna težina 327·46 gr., pa prema tomu i poradi običajnoga oblika nema sumnje, da je taj stakleni predmet služio kao utez od jedne rimske funte. Ono grčko ime označuje valjda osobu, kojoj je po njezinom službenom činu bila zadaća, da garantira ispravnost težine. Što je ta osoba bila grčkoga porijekla, to se možda neće smjeti odbiti na to, što je u gornjoj Moesiji bilo mnogo helenskoga življa, jer se je taj utez mogao i donijeti iz koje susjedne pokrajine, gdje je grčki jezik bio i oficijelno u porabi kao n. pr. iz doljnje Moesije i Thrakije. U gornjoj Moesiji vladao je nasuprot latinski jezik, pa se na grčke spomenike vanredno rijetko nailazi.

Mnogo je važniji od dosele spomenutih jedan spomenik, koji je kadar, da nam razjasni neke prilike kod rimskih legija u drugoj polovini II. stoljeća. To je velika jedna baza od bijeloga mramora, od koje nam se je sačuvala potpuna doljnja polovica i na nju pristajući velik ulomak od gornje polovice. Ovaj gornji ulomak, koji je samo na desnoj strani potpun, dočim je gore, lijevo i dole, pa i ostrag odlomljen, našli su Premierstein i Vulić kod seljaka Radisava Jovića u Drmnu, koji ga je početkom god. 1899. našao blizu Kostoca na poljima Čajir, vadeći temelje starih zidova². U istom predjelu kostolačkoga polja, koje se zove „Gradac“, našla se je zatim u mjesecu februaru 1900. i doljnja polovina toga četverouglastoga stuba, pa se je prenijela u gimnazijski muzej u Požarevcu, gdje se i prijašnji ulomak nalazi. Upozoren od prvopotpisanoga pokušao je čuvar toga muzeja g. prof. Jevremović da oba komada sastavi, pa se je pokazalo, da oni točno pristaju jedan na drugi, a samo kamen da je na lomnim rubovima znatno okrhan i izlomljen, tako da je nestalo više redaka.

¹ CIL III 8275, 3 a i b.

² Premierstein i Vulić u „Jahreshefte des

österr. arch. Inst. in Wien. III. Beiblatt col. 110—116.

AVREL
 EG·VIICL
 OLLAR·COS· 5
 POMPEIANVM
 ET L·EL·M·X·M·V·M
 MEN·ET·PRISCO·COS
 TID·M·V·R·F·N·I·A·N·T·R
 IVS RAT M AVR DEXTVS SC 10
 IVS SAR COM·II
 TEN SAR T AEL DIZO TRM
 IVS·BC· AM M AVR MESTRIVS SC
 IVS IS SIR SC
 CAS T AEL ATILIVS SAL 15
 RAT M AVR VALENS SC
 X A VS IAD P AEL DASSIVS RAT
 IETP CAS T AEL IVLIVS SIRM
 XAN ITH M AVR CVPIDVS ROM
 ITHV SC M LIC CRESCENS RAT 20
 SATVRN N SA M MESSALPVDENS STRCOSRT
 MESTP SC P AEL PRIMVS STRCOSRAT
 N AEL VICTOR TRM 25

AVR DOLENS RAT I AVR IVLIVS BPR SC
 AVR MESTVLA SC T FL DEXTER EVB
 VAL MARCIAN RAT T AVR CASTVS TVBRAT
 M CASS SVLPICIAN RAT M VLP MESSOR SIR 30
 VAL LONGINVS RAT C VAL MAXIMVSCARAT
 M CVRT·STAMBON·BS RAT T AVR BITHVS RAT
 T CL IVSTINVS SC L AVR VALENS CARAT
 T AVR DRIGISSA RAT COH III
 M AVR THAMARCVS RAT T AVR T AI RAT
 T AVR THITHI RAT P AEL VILLIIS OP RAT 35
 Q VAL QVINTVS BC RAT P AVR SINNA DD RAT
 M AVR DASSIVS SC M AVR METROD SIGNIC
 M VLP IANVARIVS BC RAT M AVR DINES TRIM
 T ANT GLAVCVS B MRS C VAL VALENS RAT
 C IVL SABINVS RAT C VAL VALENS DD R 40
 T AEL MAXIMVS RAT M LIC LONGINVS R
 C VAL MAXIMVS SC M AVR GERMAN SC
 C VAL RVFVS RAT M AVR VALENS R
 CIVL SAVSA SC P AEL VITALIS R
 M AVR PRISCVS SC M AVR DOLENS DD R 45
 M AVR ATTIVS SC L MINIC VERECSTRCDDR
 M AVR BONVS SC M AVR DALZO SC
 CIVL NEPOS COR·P·SAL M AVR TIMOTHEVS NIC
 CIVL MARCIAN NIC C VAL FILISCVS NIC
 C ANT VALENS RAT M IVL VALENS TR 50
 M VLP PAETVS RAT P AEL VITALIS EQ POLC
 M VLP VALENS RAT COH IIII
 M ANT MARCIAN BTSC M AVR BITHVS PAV
 C VAL MAXIMVS SC T VAL VALENTIN R

Sl. 1. Spisak veterana sedme legije, otpuštenih godine 195. Prednja strana. Iz Kostoca u Srbiji. Po prilici 1/4 n. v.

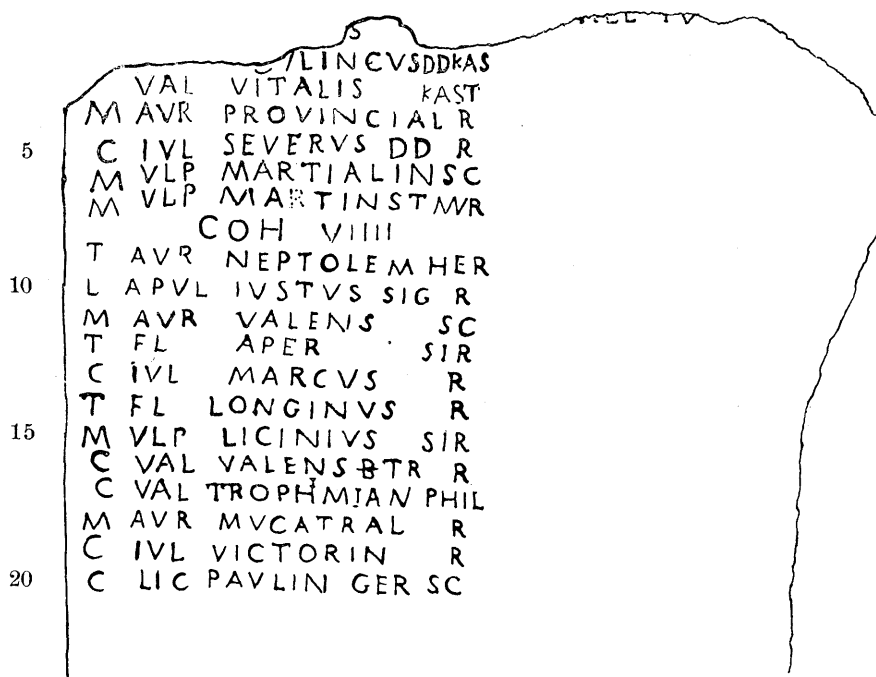
7 R SOSIGENES TES T AEL CR
5 FL INGENVS R T AVR MA
VLP VALENS R M AVR TV
AVR MVCCO DDR P AEL IAN
VAL VALENS OPR M AVR SOL
M AVR FIRMVS CLCAS C IVL CLE
L APIC SEXTVS TES SC T FL MAX
M AVR SVRIA RAT M AVR CENS
10 M VLP VALENS RAT T AVR VEN
C VAL VALENS INTR T AVR LOI
IVSTIENSEQVENS R M AVR SOI
AVR SATVRNDDSC T AE I
M AVR DASSIVS SC
15 M VAL MAXIMVS PAV
IVL VALENTINVS
IVL CRESCENS
AVR SVRIA
C PYRR ERCVIAN
20 M AVR PRIMV
M NASON MAY
M COCC

COH VI
25 T AEL HERODES
L VAL CRISPVS
M AVR MONTAN
C IVL ANTONI
M AVR TIMENS
30 P AEL LONGIN
M AVR TARA
M AVR MAXIM C
M ATT MODEST SC M VAL MARCELLINSC DD
M AVR BARBIVS SAL M AVR SVRVS R
35 M VLP MAGNIO R T FL VALERIVS AM
C IVL VALENS R M AVR SEVERIN SC
M VLP IANVAR R M AVR AVLIVZAN R
M VLP GEMELLNSIG Z T CL SVCCSSVS PERG
C IVL ALBANVS R C AELCRESCENS CAR
40 M ANT VALENS R C VAL QVINTIANDDSR
AVR RESCVPRISR C VAL MAXIM STR SC
DID VALENS R C AVR MESTRIVS SC

Sl. 2. Spisak veterana sedme legije, otpuštenih godine 195. Desna strana. Iz Kostoca u Srbiji.

Po prilici 1/4 n. v.

Spomenik, koji ima profilirano podnožje i po dvije okvirne letvice na vertikalnim rubovima prednje, desne i lijeve strane, ima totalnu visinu od 1.07 m., od čega otpada na podnožje 0.23 m. Širina polja sa napisom iznosi 0.47 m., dočim je podnožje 0.60 m. široko. Napis zaprema potpunu prednju (sl. 1.) i desnu stranu (sl. 2) spomenika a na lijevoj je strani (sl. 3.) potpuno bio ispisan samo lijevi dio, a desni samo do polovice. Ostrag je stup sasvim hrapav, pa se prema tomu može zaključivati, da je stojao uz zid, tako da se ta strana nije mogla ni viditi. Slova u uvodu u sačuvana dva prva retka velika su 25 mm., u slijedeća četiri 21 mm., u zadnjem retku uvoda i u spisku vojnika prosječno 11 mm.

Sl. 3. Spisak veterana sedme legije, otpuštenih godine 195. Lijeva strana. Iz Kostoca u Srbiji
Po prilici $\frac{1}{4}$ n. v.

Napis glasi:

I. Prednja strana:

- [pro salute imp(eratoris) Caes(aris)]
[L(ucii) Septimi(i) Severi Pertin]a[cis]
[aug(usti) arab(ici) adiab(enici) et M(arci)] Aurel[i(i)]
[Antonini Caes(aris). Veterani l]eg(ionis) VII Cl(audiae)
p. C. 169. 5 [p(iae) f(idelis), probati Prisco et Ap]ollinar(e) co(n)s(ulibus),
[missi h(onesta) m(issione) per. . .] n(um) Pompeianum
[leg(atum) aug(usti) pr(o) pr(aetore)] et Lael(ium) Maximum
p. C. 195. [leg(atum) leg(ionis) VII Cl(audiae) p(iae) f(idelis) Cle]mente
et Prisco co(n)s(ulibus),
[?curam agente. . .] tid(io) Murenian(o) tr(ibun)o):

10 us Rat(iaria)	M(arcus) Aur(elius) [S]extus Sc(upis)
 us Sar(mizegetusa)	Co[h(ors)] II
 ten(us) Sar(mizegetusa)	T(itus) Ael(ius) Dizo Trim(ontio)
 us b(ene)ficiarius)	M(arcus) Aur(elius) Mestrius Sc(upis)
	c(onsularis) Am(pelo?)	
 us[tu]s Sir(mio)	M(arcus) Val(erius) Valens Sc(upis)
15 Cas(tris)	T(itus) Ael(ius) Atilius Sal(onis)
 Rat(iaria)	M(arcus) Aur(elius) Valens Sc(upis)
 us Ia[d(er?)]	P(ublius) Ael(ius) Dassius Rat(iaria)
 Pe[t(ron...)] Cas(tris)	P(ublius) Ael(ius) Julius... Sirm(io)
 Xan[thippus?] Sc(upis)	T(itus) Aur(elius) Cupidus Rom(ula)
20 B[ithu]s Sc(upis)	M(arcus) Lic(inius) Crescens Ra-
 S[aturn]i[n(us) Sa[r(mize-	t(iaria)
	getusa?)]	M(arcus) Messal(la) Pudens str(a-
 M[est]r[iu]s S.....	tor) co(n)s(ularis) Rat(iaria)
	P(ublius) Ael(ius) Primus str(ator)
	co(n)s(ularis) [R]at(iaria)
 Ael(ius) Victor Trim(ontio)
 Aur(elius) N[atal?]is.....
25 A]el(ius).....
	... [V]al(erius) Dolens Rat(iaria)	T(itus) Aur(elius) Julius b(ene)-
 Aur(elius) Mestula Sc(upis)	f(iciarius) pr(aefecti) Sc(upis)
 Val(erius) Marcian(us) Ra-	T(itus) Fl(avius) Dexter Eub(...)
	t(iaria)	T(itus) Aur(elius) Castus tub(i-
	M(arcus) Cass(ius) Sulpician(us)	cen) Rat(iaria)
	Rat(iaria)	M(arcus) Ulp(ius) Messor Sir(mio)
30	C(aius) Val(erius) Longinus	C(aius) Val(erius) Maximus c(u-
	Rat(iaria)	stos) a(rmorum) Rat(iaria)
	M(arcus) Curt(ius) Stambon	T(itus) Aur(elius) Bithus Rat(iaria)
	b(ene)ficiarius) s(ub prae-	
	fecti?) Rat(iaria)	
	T(itus) Cl(audius) Iustinus	L(ucius) Aur(elius) Valens c(u-
	Sc(upis)	stos) a(rmorum) Rat(iaria)
	T(itus) Aur(elius) Drigissa Ra-	Coh(ors) III
	t(iaria)	
	M(arcus) Aur(elius) Thamarcus	T(itus) Aur(elius) T... at(us) Ra-
	Rat(iaria)	t(iaria)
35	T(itus) Aur(elius) Thithi Ra-	P(ublius) Ael(ius) Valens op(tio)
	t(iaria)	Rat(iaria)
	Q(uintus) Val(erius) Quintianus	P(ublius) Aur(elius) Sinna d(onis)
	b(ene)ficiarius) c(onsula-	d(onatus) Rat(iaria)
	ris) Rat(iaria)	

M(arcus) Aur(elius) Dassius Sc(upis)	M(arcus) Aur(elius) Metrod(or) sig(nifer) Nic(opoli)
M(arcus) Ulp(ius) Ianuarius b(ene)ficiarius c(onsula- ris) Rat(iaria)	M(arcus) Aur(elius) Dines Tri- m(ontio)
T(itus) Ant(onius) Glaucus b(e- ne)ficiarius <u>M</u> urs(a)	C(aius) Val(erius) Valens Rat(iaria)
40 C(aius) Jul(ius) Sabinus Ra- t(iaria)	C(aius) Val(erius) Valens d(onis) d(onatus) R(emesiana?)
T(itus) Ael(ius) Maximus Ra- t(iaria)	M(arcus) Lic(inius) Longinus R(e- mesiana?)
C(aius) Val(erius) Maximus Sc(upis)	M(arcus) Aur(elius) German(us) Sc(upis)
C(aius) Val(erius) Rufus Ra- t(iaria)	M(arcus) Aur(elius) Valens R(e- mesiana?)
C(aius) Jul(ius) Sausa Sc(upis)	P(ublius) Ael(ius) Vitalis Reme- siana?)
45 M(arcus) Aur(elius) Priscus Sc(upis)	M(arcus) Aur(elius) Dolens d(o- nis) d(onatus) R(emesiana?)
M(arcus) Aur(elius) Attius Sc(upis)	L(ucius) Minic(ius) Verec(undus) str(ator) c(onsularis) d(onis) d(onatus) R(emesiana?)
M(arcus) Aur(elius) Bonus Sc(upis)	M(arcus) Aur(elius) Dalzo Sc(upis)
C(aius) Jul(ius) Nepos cor(nicu- larius) p(raefecti) Sal(onis)	M(arcus) Aur(elius) Timotheus Nic(opoli)
C(aius) Jul(ius) Marcian(us) Nic(opoli)	C(aius) Val(erius) Filiscus Nic(o- poli)
50 C(aius) Ant(onius) Valens Ra- t(iaria)	M(arcus) Jul(ius) Valens Tr(oesmi)
M(arcus) Ulp(ius) Paetus Ra- t(iaria)	P(ublius) Ael(ius) Vitalis eq(ues) pol(io) C(astris?)
M(arcus) Ulp(ius) Valens Ra- t(iaria)	Coh(ors) IIII
M(arcus) Ant(onius) Marcian(us) b(ene)ficiarius t(ribuni) Sc(upis)	M(arcus) Aur(elius) Bithus Pau- (talia)
C(aius) Val(erius) Maximus Sc(upis)	T(itus) Val(erius) Valentin(us) R(e- mesiana?)

II. Desna strana.

..... ? Te]rt(inius) Tac[itus?....
 a]ur(elius) Sosigenes T(itus) Ael(ius) Cra.....
 Thes(salonica)

- Fl(avius) Ingenus R(emesiana?)
 M(arcus)] Ulp(ius) Valens R(emesiana?)
 5 . . . Aur(elius) Mucco d(onis) d(onatus) R(emesiana?)
 C(aius)] Val(erius) Valens op(tio) R(emesiana?)
 M(arcus) Aur(elius) Firmus c(ornicularius) l(egati) Cas(tris)
 L(ucius) Apic(ius) Sextus tes(serarius) Sc(upis)
 M(arcus) Aur(elius) Suria Rat(iaria)
 10 M(arcus) Ulp(ius) Valens Rat(iaria)
 C(aius) Val(erius) Valens int(erpres) R(emesiana?)
 . . . Justien(us) Sequens R(emesiana?)
 M(arcus) Aur(elius) Saturni(nus) d(onis) d(onatus) Sc(upis)
 M(arcus) Aur(elius) Dassius Sc(upis)
 15 M(arcus) Val(erius) Maximus Pau(talia)
 C(aius?) Jul(ius) Valentin(us) S
 C(aius) Jul(ius) Crescens
 T(itus) Aur(elius) Suria
 C(aius) Pyrr . . . [H]erculanus
 20 M(arcus) Aur(elius) Primu[s]
 . . . Nason(ius) Max[im]
 M(arcus) Cocc(eius) M
 Ju[l(ius)]
 Desunt versus tres.
 Coh(ors) VI
 25 T(itus) Ael(ius) Hero[des] O B
 L(ucius) Val(erius) Crispus s R(emesiana?)
 M(arcus) Aur(elius) Monta[nus] entin(us) Sc(upis)
 C(aius) Jul(ius) Antoni[nus] ntio(cus?) Nico(poli)
 M(arcus) Aur(elius) Timens [d]assius tub(icen)
 R(emesiana?)

Desunt versus circiter undecim.

- 30 P(ublius) Ael(ius) Longin[us] [au]r(elius) Taurus
R(emesiana?)
M(arcus) Aur(elius) Tara aur(elius) Andio R(emesiana?)
M(arcus) Aur(elius) Maxim(us) aur(elius) Antio(eus?) sig(nifer) Cap
M(arcus) Att(ius) Modest(us) M(arcus) Val(erius) Marcellin(us) Sc(upis) d(onis) d(onatus)
M(arcus) Aur(elius) Barbius M(arcus) Aur(elius) Surus R(emesiana?) Sal(onis)
35 M(arcus) Ulp(ius) Magnio R(emesiana?) T(itus) Fl(avius) Valerius Ampelo
C(aius) Jul(ius) Valens R(emesiana?) M(arcus) Aur(elius) Severin(us) Sc(upis)
M(arcus) Ulp(ius) Januar(ius) R(emesiana?) M(arcus) Aur(elius) Auluzan . . . R(emesiana?)
M(arcus) Ulp(ius) Gemellin(us) T(itus) Cl(audius) Successus sig(nifer) Z Perg
C(aius) Jul(ius) Albanus R(emesiana?) C(aius) Ael(ius) Crescens c(ustos) a(armorum) R(emesiana?)
40 M(arcus) Ant(onius) Valens R(emesiana?) C(aius) Val(erius) Quintian(us) d(onis) d(onatus) Sir(mio)
. Aur(elius) Rescuporis C(aius) Val(erius) Maxim(us) R(emesiana?) str(ator) Sc(upis)
. Did(ius) Valens R(emesiana?) C(aius) Aur(elius) Mestrius Sc(upis)

III. Lijeve strana.

Deest pars superior.

- s Ael(ius) IV s R(emesiana?)
. (?) Culineus d(onis) d(onatus) Kas(tris)
. Val(erius) Vitalis Kast(ris)
M(arcus) Aur(elius) Provincial(is) R(emesiana?)
5 C(aius) Jul(ius) Severus d(onis) d(onatus) R(emesiana?)
M(arcus) Ulp(ius) Martialin(us) Sc(upis)
7 M(arcus) Ulp(ius) Ma[r]tin(us) str(ator) Mur(sa) Coh(ors) VIII
T(itus) Aur(elius) Neptolem(us) Her(aclea)
10 L(ucius) Apul(eius) Justus sig(nifer) R(emesiana?)
M(arcus) Aur(elius) Valens Sc(upis)
T(itus) Fl(avius) Aper Sir(mio)
C(aius) Jul(ius) Marcus R(emesiana?)
T(itus) Fl(avius) Longinus R(emesiana?)
15 M(arcus) Ulp(ius) Licinius Sir(mio)

- C(aius) Val(erius) Valens b(ene)f(iciarius) tr(ibuni) R(emesiana?)
 C(aius) Val(erius) Trophimian(us) Phil(ippopoli?)
 M(arcus) Aur(elius) Mucatral(. .) R(emesiana?)
 C(aius) Jul(ius) Victorin(us) R(emesiana?)
 20 C(aius) Lic(inius) Paulin(us) ger(manus) Sc(upis)

Ovdje priopćeni napis javlja nam, da je ovaj spomenik bio podignut g. 195. za zdravlje cara Septimija Severa i njegova sina Caracalle, a da sadržaje spisak veterana sedme klaudijske legije, unovačenih godine 169., koji su, navršivši 25 godina službe, po Pompejanu, namjesniku Gornje Moesije i Laeliju Maximu, legatu iste legije iz vojničke službe otpušteni, a da je taj posao izveo tribun . . . tidius Murenianus. Iza toga uvoda, koji je zabilježen cijelom širinom kamenova pročelja, slijedi u dvije kolumne sam spisak vojnika, koji se nastavlja na desnoj strani kamena, a završuje na lijevoj, gdje je doljnja polovica desne kolumne ostala neispisana. Vojnici su popisani po kohortama, u kojima su služili, ali je na početku ispušten naslov prve kohorte, od koje se što potpuno, što dijelomice sačuvaše 43 imena vojnika sa njihovim rodnim mjestima. Između gornjega i doljnega ulomka otkrha se komad kamena, koji su mogla zapremati tri retka, tako da je iz prve kohorte, koja je u svakoj legiji imala dva puta toliko vojnika koliko svaka od ostalih, bilo zabilježeno svega 46 vojnika. U drugoj kolumni pročelja zapisan je iz druge kohorte 21 vojnik, iz treće 18, a iz četvrte 2. Na desnoj strani kamena sačuvana su što potpuno što dijelomice 23 imena vojnika, koji su pripadali četvrtoj i petoj kohorti, ali naslov potonje nije bio zabilježen. Tu fali gore valjda 5 imena, a dole 3, tako da su iz tih dviju kohorta zajedno sa ona 2 imena na pročelnoj strani bila zabilježena valjda 33 vojnika. U doljnjoj polovici lijeve kolumne zapisano je 18 vojnika šeste kohorte, a oni iz sedme i osme, možda uz koje ime iz šeste, bili su popisani u desnoj kolumni desne strane. Uzmemo li, da je i tu na početku nestalo 5 redaka, a u sredini 14, to sa sačuvanih 13 redaka u gornjoj i 18 u doljnjoj polovici imade 50 redaka. Kako prije imena vojnika devete kohorte na trećoj lijevoj strani kamena imademo šest imena, koji još moraju pripadati osmoj kohorti, a kako tu gore možda fali od prilike 26 redaka, to bi na vojnike šeste, sedme i osme kohorte, odbiju li se za naslove potonjih dviju 2 retka, otpalo najviše 98 imena, što mi se u ostalom čini previše. Na trećoj strani imamo lijevo dole zabilježenih 12 imena iz devete kohorte, a spisak vojnika devete i desete kohorte nastavlja se je sa još jedno 30 imena u desnoj kolumni lijeve strane, od kojih se dijelomice sačuvalo samo zadnje ime; iz devete i desete kohorte otpustila se dakle valjda ukupno 42 vojnika, koji bi broj odgovarao odnosnim razmjernim brojevima iz ostalih kohorta. Ako je taj račun ispravan, to se je godine 195. iz sedme klaudijske legije otpustilo najviše 258 vojnika, od kojih se je na sačuvanim dijelovima kamena barem nepotpuno sačuvalo 176 imena.

Popisani veterani bili su svi rimski građani, jer su se u redovitu rimsku vojsku, koju su sačinjavale legije, primali samo momci građanskoga stališa. U doba republike i u prvi kraj carskoga vremena bili su stoga u legijama velikom većinom samo Italci, ali je već August nastojao, da ovom najvažnijem elementu

rimske države nađe zamjenu u građanskom žiteljstvu latinski govorećih zapadnih provincija. Da se omogućiti pristup u rimske legije i onima, koji nisu bili rimski građani, odredilo se, da je već sa unovačenjem u koju legiju skupčano podjeljenje građanskoga prava. U prvi kraj se je doduše rijetko pripuštalo negrađanske novake, a učestalo je to tekar iza vremena Antoninâ. Od takovih se je legijonaraca samo tražilo, da su rođeni u kojem gradu od slobodnih roditelja. U prešnim slučajevima mogao je car dozvoliti i unovačenje libertinaca podijeliv im t. zv. *natalium restitutio*. U burno doba godina 63. i 69. sastavile su se dapače cijele dvije legije I i II. *adiutrix* iz samih vojnika ratne mornarice, koji nisu bili rimski građani, pa im se je građansko pravo tekar naknadno podijelilo.

Promotrimo li imena vojnika, koji su godine 169. dakle za cara Marka Aurelija bili unovačeni u sedmu klauđijsku legiju, to mora da upadne u oči, da ih je 58 dakle jedna trećina iz roda Aurelijevaca. Veoma je stoga vjerojatno, da je velik dio ovih veterana dobio građansko pravo od samoga Marka Aurelija, za kojega su unovačeni bili, i to možda baš u tu svrhu, da se mogu u legiju uvrstiti. To je naročito vjerojatno za one, koji uz aurelijsko gentilno ime imaju i carev praenomen Marcus. Tih se svega može ustanoviti 36. Iza Aurelijevaca brojem su najjači Valerii, kojih je 23, a onda slijede osobe, koje nose obiteljska imena prijašnjih careva, od kojih su sigurno njihovi pređi dobili građansko pravo, naime 17 Aelija, 14 Julija 12 Ulpija, 6 Flavija, pa 2 Claudija i 1 Cocceius. Ostala gentilna imena mnogo su ređe zastupana, pa ima 4 Antonija i 3 Licinija, pa po jedan Apicius, Apuleius, Attius, Cassius, Curtius, Didius, Justienus, Messalla, Minicius, Nasonius i Pyrr...

U opće se je u vojsku ponajviše drage volje stupalo, jer se je dobivala opskrba za starost. Koje je bilo zakonito doba za unovačenje, nije sigurno. Iz nadgrobničkih spomenika rimskih vojnika znademo, da ih je bilo, koji su unovačeni počam od 13 pa sve do 36 godina, ali kako se čini redovito doba za unovačenje bila je 20. godina. Novačenje (*dilectus*) obavljali su posebni za to određeni povjerenici (*dilectatores*) viteškoga stališa; u senatskim pokrajinama, dok se je u njima novačilo, katkada sâm namjesnik ili drugi senatski izaslanici. Povjerenici, koji su djelovali u Italiji, redovito su bili senatorskoga stališa, a kao pomoćnici su im bili dodijeljeni *inquisitores*.

Počam od Trajana bilo je popisanim novacima (*conscripti*) dopušteno, da mjesto sebe stave jednoga zamjenika (*vicarius*), koji bi se primao pod istim građanskim i materijalnim uslovima kao što bi se i onaj, kojega je zamjenjivao. Osim popisanih novaka primali bi se i dobrovoljci (*voluntarii*), ali se je pazilo, da se nebi primili takovi ljudi, koji su time htjeli da izbjegnju kakovoj osudi, koji su iz vojske već sramotno bili otpušteni (*ignominiosa missio*), ili koji su pristupom k vojsci htjeli, da im se koja parnica u prilog riješi.

Kada je dobrovoljac ili popisani novak pronađen s moralnoga i građanskoga stanovišta prikladnim za vojničku službu (*probabilis*), imalo ga je natpregledno povjerenstvo proglasiti sposobnim (*probare*). Tu se je gledalo, da li je momak tjelesno sposoban i da li ima propisanu mjeru, koja je za prve legijske kohorte iznosila 5 stopa i 6 palaca (172 m.). Ako mu s te strane nije bilo

prigovora, to bi se momak ubilježio i zapriseгнуo. Samo u slučaju prijeko potrebe poslali bi se novaci odmah k onim odjelima, za koje su unovačeni bili; obično bi ih složili u posebna vexilla tironum, da ih najprije zajedno uvježbaju.

Za legije dali su carevi momčad novačiti, gdje im se je to najshodnijim činilo. Ipak kao da se je u nekim pokrajinama manje novačilo nego u drugima, a biti će tomu razlogom bilo političke prilike bilo narav žiteljstva dotičnih predjela. Mommsen (Hermes XIX str. 4 i sl.) opazio je, da se je od Augusta do Vespasijana uzimala momčad za legije, koje su stajale u zapadnim krajevima, iz Italije i latinski govorećih zapadnih pokrajina, a za one u istočnim krajevima iz Egipta, Azije i dunavskih zemalja grčkoga jezika. Od Vespasijana do Hadrijana nisu se više redovito uzimali Italci u legije, a za istočnu vojsku se novačilo i u Africi. Počam od Hadrijana uobičajilo je lokalno novačenje, pa je u glavnom svaka pokrajina morala sama da namiri kontigenat svojih legija. Španjolske legije su novačile u tarraconskoj pokrajini, britanske i germanske u Britaniji, tri Gallije, obije Germanije i Raetiji, ilirske u dunavskim pokrajinama, orijentalne u Kappadokiji, Galatiji, Syriji i Egiptu, afrička u Africi. Novaci, koji bi se u to doba u Italiji unovačili, bili su određeni, da zauzmu mjesta podčasnika, nižih časnika i centurijona.

Naš spomenik podučava nas, da je godine 169. glavni kontigenat za sedmu klaudijšku legiju, koja je stajala u logoru kod Viminacija (Kostolac u Srbiji), davala sama provincija Gornja Moesija, u kojoj se je taj logor nalazio. Od 141 momka, koji su doživili, da su potpuno islužili, a kojima se može ustanoviti rodno mjesto, bilo ih je naime iz Gornje Moesije 105, i to 36 iz Remesiane (Bela Palanka u Srbiji), 32 iz Ratiarije (Arčer na Dunavu u Bugarskoj), 31 iz Scupija (Zlokućan kod Skoplja u Albaniji), a 5 ili 6 iz logora (Castra) kod Viminacija (Kostolac u Srbiji). Spram toga je broja broj vojnika iz susjednih pokrajina posvema neznatan. Iz dunavskih se pokrajina spominju iz Doljnje Moesije 6, i to 5 iz Nicopola (Stari Nikup u Bugarskoj) i 1 iz Troesmisa (Iglica u Dobruči), iz Dacije 6, i to 3 iz Sarmizegetuse (Varhely u Erdelju), 2 iz Ampela (Zalatna u Erdelju) i 1 iz Romule (Rečka na Aluti u Rumunjskoj), iz Doljnje Pannonije 8 i to 6 iz Sirmija (Mitrovica) i 2 iz Murse (Osijek), a iz Dalmacije 5, naime 3 iz Salona (Solin), 1 iz Jadera (Zadar) i 1 iz Cap... (kod današnje Užice). Iz ostalih susjednih pokrajina bilo je 7 vojnika iz Thrakije, naime 4 iz Trimontija (3) i Philippopola (1) (Plovdiv u Istočnoj Rumeliji), 2 iz Pautalije (Köstendil u Bugarskoj) i 1 iz Heracleje (Erekli u Turskoj Rumeliji), a 1 je vojnik bio iz Thessalonike (Solun) u Macedoniji. Za 3 vojnika spominju se kao rodna mjesta Eub..., Perg... i Z..., koja se mjesta ne dađu poblizje ustanoviti; ne vjerujem, da bi se kod prvoga smjelo pomišljati na otok Euboeju, a kod drugoga na Pergamum u Mysiji ili Perge u Pamphyliji, jer oba vojnika T. Flavius Dexter i T. Claudius Successus imaju posvema latinska imena, tako da nije pravo vjerovatno, da bi mogli potjecati iz grčkoga ili orijentalnoga predjela. Prema tomu možemo sasvim pozitivno ustvrditi, da su se u doba cara Marka Aurelija za sedmu klaudijšku legiju do tri četvrtine novaka dizale u Gornjoj Moesiji, a četvrtu četvrtinu da su davali gradovi ostalih dunavskih (Doljnja Moesija, Dacija, Pannonija i Dalmacija) i susjednih balkanskih pokrajina (Thrakija, Makedonija).

Novi ovaj viminacijski spomenik najpotpuniji je od svih sačuvanih svoje vrste. Najstariji primjerak (CIL III 6178) je nepotpuna baza iz Igllice (Troesmis) u Dobruči, koja se danas nalazi u Parizu. Na njemu se u uvodu spominje doljnomoesijski legat Julius Maior, za kojega je poznato, da je to mjesto zapremao godine 134. (CIL III D XXXIV). Navode se po kohortama imena od barem 125 vojnika sigurno pete makedonske legije, koja je u prvoj polovici II. stoljeća imala u Igllici svoj logor, a koji su nekako oko godine 134. doslužili i bili iz službe otpušteni. Spominju se i podčasnički činovi, što su ih neki momci postigli, ali nisu zabilježena rodna mjesta, po kojima bi mogli zaključke stvarati, odakle se je u Trajanovo doba popunjavala momčad pete makedonske legije. Sličnim spomenicima od prilike iz istoga vremena (ali ne godine) pripadati će valjda i druga četiri ulomka iz Igllice (danas u Parizu, CIL III 6179–6181), koji sadržavaju spiske vojničkih imena.

Najstariji točno datirani spisak otpuštenih veterana nađen je u Kostocu (CIL III 8110), a nalazi se u beogradskom muzeju. Bez oznake rodnoga mjesta a razvrstano po kohortama sadržavao je spisak imena od 239 veterana, koji su bili unovačeni g. 134. i 135., a bili otpušteni godine 160. Sačuvala su se iz prve kohorte 4 imena, iz druge barem 16, iz treće svega 10 i iz četvrte barem 4. Jedini ovaj spomenik izrično navodi broj od 239 otpuštenih veterana, pa je po tomu Mommsen (AEM VII str. 188 i sl.) nastojao da ustanovi, koliko se je novaka svake godine dizalo.

Najviše spomenika sa dugačkim popisima vojnika našlo se je u Lambaesi u Numidiji, u logoru treće legije Auguste. U jednom (CIL VIII 18067) pobilježeni su veterani unovačeni g. 140 i 141., a otpušteni g. 166. Sačuvalo se je 76 imena po kohortama razređenih vojnika sa rodnim mjestima i vojničkim činom, koji su neki postigli. Svi su vojnici iz Afrike. Drugi je spisak (CIL VIII 18068) sadržavao vojnike, koji su započeli služiti god. 173., a bili otpušteni valjda g. 199. Tu se je sačuvalo 91 ime sa rodnim mjestom — svi iz Afrike — i činom, samo što nisu po kohortama razvrstani. Sačuvala su se i dva spomenika (CIL VIII 2547 i 2744), koje su podigli veterani, unovačeni godine 152. i 153. a otpušteni g. 176, ali da li je prvi od njih uvod u službeni popis veterana, ne da se ustanoviti. Isto tako nije poznato, da li su drugi neki ulomci spomenika iz Lambaesa (CIL VIII 2565—2569, 18084—18087), koji sadržaju popise vojnika, službeni spisci otpuštenih veterana, pa nisu li bili sastavljeni u drugu koju svrhu.

Znatniji ulomak ovakova spomenika našao se je u logoru druge legije Traiana fortis kod Alexandrije u Egiptu (CIL III 6580). Bili su zabilježeni veterani godišta 168., koji su se otpuštali godine 194. Imena uz oznaku rodnoga mjesta i čina bila su razvrstana po kohortama i centurijama, a sačuvalo ih se 46, od kojih otpada na prvu kohortu barem 3, na drugu svega 10, na treću barem 6, na četvrtu barem 1, na petu svega 12, na šestu svega 6, a na sedmu barem 8. Od 39, kojima poznajemo rodno mjesto, bilo je 30 iz Egipta (22 iz logora, 4 iz Alexandrije, 2 iz Paraetonija, 1 iz Tanisa, 1 iz Theba), 2 iz Afrike po 1 iz Karthage i Hadrumeta), a 7 iz Azije (2 iz Caesareje, po 1 iz Antiochije, Hierapola, Nikomedije, Philadelphije i Samosate). Osim samoga Egipta bile su dakle nadopunidbene pokrajine ove legije azijske pokrajine i Afrika.

Iz svih ovih i nekih drugih spomenika, što su ih podigli otpušteni veterani, vidimo, da su se sve do cara Marka Aurelija vojnici iz legija otpuštali samo svake druge godine, tako

- oni iz g. 134. i 135. godine 160. (CIL III 8110),
- oni iz g. 140. i 141. godine 166. (CIL VIII 18067),
- oni iz g. 152. i 153. godine 178. (CIL VIII 2547, 2744)

Najkasnije počam od zadnjega Commodovoga doba otpuštali bi se oni svake godine, tako

- oni iz g. 166. godine 191. (CIL III 1172),
- oni iz g. 168. godine 194. (CIL III 6580),
- oni iz g. 169. godine 195. (ovaj kostolački spomenik),
- oni iz g. 173. godine 199 (CIL VIII 18068).

Dočim su u prvom slučaju veterani mlađega godišta navršili 24 godine službe, to su oni iz starijega godišta, a kasnije svi morali služiti barem 25 godina.

Rimska legija brojala je od prilike 6000 momaka, a taj se broj mjestimice navodi kod nekih pisaca, dočim se kod drugih spominju opet drugi brojevi. Tako je ona po Suetoniju brojala 5600 ljudi, po Hyginu¹ je neposredno prije reforma cara Hadrijana imala kohorta 480 momaka, a to čini za legiju, pošto je prva kohorta bila dvostruko jaka, 5280 momaka. U doba S. Severa cijeni Dio Cassius² kohortu na 550 momaka, što odgovara legiji od 6050 momaka, a time dolazimo za vrijeme od Hadrijana do Dioklecijana na okrugli broj od 6000 vojnika. Osim pješaka imala je legija i nešto konjaništva; u prvom stoljeću 120, a počam od Hadrijana možda 300 ljudi.

Rimska legija se je dijelila na 10 kohorta, od kojih je prva imala dva puta toliko momčadi koliko svaka od ostalih. To se i na ovom spomeniku vidi iz dvostrukoga od prilike broja otpuštenih veterana prve kohorte. Zapovjednik cijele legije zajedno sa pridijeljenim joj pomoćnim četama bio je *legatus legionis praetore*, časnik senatorskoga stališa, kojemu je na službovanje bilo dodijeljeno više podčasnika raznoga čina. Kao viši časnici služili su u legijama tribuni (od prilike naši pukovnici) senatorskoga ili viteškoga stališa, koji su imali legiju da vode na maršu i na bojnopolju, da nadgledu straže i vježbe i da sudjeluju u bojnopolju i kod vojničkoga suda. Njihova je zadaća nadalje bila, da drže spiske vojnika u redu, da izdaju otpuste i dopuste da nadziru opskrbu i bolnice. U te su svrhe tribuni imali svoje podčasnike, koji su ih pomagali. Kao zapovjednik logora služio je *praefectus castrorum*, koji bi se upravni časnik redovito uzimao između starijih i iskusnijih centurijona. Niži časnici i vojnički i upravni bili su *centuriones* (kapetani), kojih je svaka legija u carsko doba imala 59, i to 5 u prvoj, a po 6 u ostalim kohortama. Svaki je centurio pod sobom imao 80 momaka; samo u prvoj kohorti zapovijedao je najviši i najugledniji (*primus pilus*) sa 400 momaka, drugi (*princeps praetorii* ili *princeps*

¹ Lib. de munit. castr. ed. Domaszewski str. 69. ² LXXV 12, 5.

prior) sa 150, treći (hastatus prior) sa 200, četvrti (princeps posterior) sa 150, a peti (hastatus posterior) sa 100 momaka.

Svi ostali niži časnici i podčasnici računali su se, kako i naš spisak iz Kostoca dokazuje, među momčad. Navode se tu dva poručnika (optio) P. Aelius Valens iz Ratiarije u 3. kohorti (II 35) i C. Valerius Valens iz Remesiane u 4. (III 6), jedan donositelj parole (tesserarius) L. Apicius Sextus iz Scupa u 4. kohorti (III 8), četiri stjegonoše (signifer) M. Aurelius Metrodorus iz Nicopola u 3. kohorti (II 37), M. Ulpus Gemellinus iz Z... u 6. (III 38), Aurelius Antiochus iz Cap... valjda u 7. ili 8. (IV 32) i L. Apuleius Justus iz Remesiane u 9. kohorti (V 10).

Kao ordonanci za razne službene svrhe bili su višim časnicima dodijeljeni cornicularii i beneficiarii. Od ovih se podčasnika spominju 2 kornikularija naime M. Aurelius Firmus iz viminacijskoga logora kao cornicularius legati (III 7) iz 4. kohorte i C. Julius Nepos iz Salone kao cornicularius praefecti (I 48) iz 1. kohorte, pa 8 beneficiarija, naime 3 namjesnikova (beneficiarius consularis): jedan iz Ampela, od kojega se nije sačuvalo ime (I 13), Q. Valerius Quintianus iz Ratiarije (I 36) i M. Ulpus Januarius iz Ratiarije (I 38), sva tri iz 1. kohorte, dva tribunska beneficiarija (beneficiarius tribuni) M. Antonius Marcianus iz Scupa iz 1. (I 53) i C. Valerius Valens iz Remesiane iz 9. kohorte (V 16), jedan beneficiarius praefecti T. Aurelius Julius iz Scupa iz 2. kohorte (II 26). Neki M. Curtius Stambon iz Ratiarije iz 1. kohorte (I 31) bio je beneficiarius subpraefecti (?), ako ono slovo S, koje označuje naslov njegova časnika gospodara, nije pogrešno zapisano mjesto C (consularis), T (tribuni) ili P (praefecti), a za beneficiarija ~~T. Antonija Glauea iz Murse iz~~ 1. kohorte (I 39) ne znamo kakovomu je časniku bio dodijeljen.

Kao konjušnici (strator) služila su petorica vojnika, i to kod namjesnika 3 stratores consularis M. Messalla Pudens iz Ratiarije (II 21), P. Aelius Primus iz Ratiarije (II 22), oba iz 2. kohorte, a iz 3. L. Minicius Verecundus iz Remesiane (II 46), koji je dapače bio nagradama odlikovan (donis donatus). Za dva stratora C. Valerija Maxima iz Scupa (IV 41) iz 7. ili 8. kohorte i M. Ulpia Martina iz Murse (V 7) iz 8. kohorte ne znamo kakova su časnika služili.

Kao upravitelji oružane (custos armorum) spominju se 4 podčasnika C. Valerius Maximus iz Ratiarije (II 30) i L. Aurelius Valens iz Ratiarije (II 32), oba iz 2. kohorte, M. Aurelius Maximus iz 6. kohorte (III 32) i C. Aelius Crescens iz Remesiane iz 7. ili 8. kohorte (IV 39) Pod njihovim je nadzorom valjda bio kao poslovoda pri izvođenju i popravljanju oružja (polio) P. Aelius Vitalis iz viminacijskoga logora (II 51) iz 3. kohorte, za kojega se spominje, da je bio konjanik (eques).

Dva veterana bijahu trubači (tubicen), naime u 2. kohorti T. Aurelius Castus iz Ratiarije (II 28), a u 7. ili 8. neki Dassius iz Remesiane (IV 29).

Neki C. Licinius Paulinus iz Scupa u 9. kohorti (V 20) bio je germanus (tjelesni stražar?), C. Valerius Valens iz Remesiane u 4. ili 5. kohorti (III 11) tumač (interpret), dok za P. Aelija Julija iz Sirmija u 2. kohorti (II 17) ne znamo kakov je podčasnički čin obnašao, jer je naslov na kamenu oštećen.

Osim spomenutoga konjušnika L. Minicija Verecunda bilo je još i 9 vojnika nagradama odlikovano (*donis donatus*), i to iz 3. kohorte P. Aurelius Sinna iz Ratiarije (II 36), C. Valerius Valens iz Remesiane (II 40) i M. Aurelius Dolens iz Remesiane (II 45), iz 4. ili 5. kohorte Aurelius Muceo iz Remesiane III 5) i M. Aurelius Saturninus iz Scupa (III 13), iz 7. ili 8. kohorte M. Valerius Marcellinus iz Scupa (IV 33) i C. Valerius Quintianus iz Sirmija (IV 40), iz 8. kohorte neki Culinus (?) iz viminacijskoga logora (V 2) i C. Julius Severus iz Remesiane (V 5).

Za niže časnike i vojnike bilo je u legijama propisano službovanje od 20 godina, ali su se oni redovito pridržali dulje. Sudeći po navedenim spisima kao da se je u drugom stoljeću, možda povodom Hadrijanovih reforma uobičajilo smatrati zakonitim vremenom 25 godina. Legijski veterani, koji su svoje vrijeme odslužili, dobivali su prigodom časnoga otpusta (*honesta missio*) po Augustovoj odredbi nagradu od 3000 denara. Caligula je tu nagradu snizio na polovicu, ali je Caracalla stari iznos opet uzpostavio. Događalo se je također, da se je veteranima dalo i zemljišta u Italiji ili u kojoj pokrajini, bilo da ih se naselilo u već postojećim gradovima, bilo da se je s njima zasnovalo novih kolonija na državnoj međi. Za Augusta dobivali su legionarci u tri obroka godišnju plaću od 225 denara, koju je svotu Domicijan povisio na 300 denara. Osim toga davalo im se odijelo, oružje i živež. Momci, koji su se odlikovali, dobivali bi poldrug puta ili dvostruko toliko (*sesquiplarii*, *duplicarii*). Podčasnici i časnici su naravno dobivali više, ali nije poblize poznato koliko; po Polybiju¹ je plaća centuriona bila dva puta tolika, kolika ona prostih vojnika. Časnici su osim plaće imali i drugih dohodaka; centurioni n. pr. zato, što bi vojnicima opraštali dnevnu službu ili dosuđenu im kaznu. Prigodom trijumfa, radosnih događaja u carskoj obitelji ili ugušenja buna davali bi se časnicima i vojnicima nagrade (*donativum*), koje su katkada bile dosta velike, n. pr. August godine 711. (43 pr. Kr.) svakomu 2500 denara, Tiberius kada je nastupio prijestolje po 62½ denara. Od ratnoga plijena dobivali bi centurioni dva puta toliko koliko vojnici, a tribuni četiri puta toliko.

Koliko se je svake godine novaka unovačilo u svaku legiju nije poznato. R. Boeckh² izračunava na temelju kostolačkoga spomenika od g. 160.³ koji navodi 239 otpuštenih veterana iz godišta 134. i 135., da se je, ako je legija imala 5000 momaka, svake godine moralo barem 250 devetnajst godina starih momaka u legiju uvrstiti, od kojih je uslijed redovitoga pomora koncem 25. godine službovanja preostajalo 123, a koncem 26. godine 116. Čini mu se u ostalom, da se smije pomišljati i na 275 novo uvrštenih momaka, a redoviti pomor da je svakako bio znatno veći nego danas. Po ovdje priopćenom novom kostolačkome spomeniku, koji navodi jedno 258 veterana sedme kladijske legije, koji su se godine 195. otpustili, čini se, da je broj novaka te legije godine 169. iznosio mnogo više; ako se uzme veoma povoljan pomor, od prilike jedno 350 momaka, a po svoj prilici dosegao je taj broj i 400.

¹ VI 39.

³ CIL III 8110.

² Arch. epigr. Mitth. aus Oest. Ung. VII str. 192.

Broj rimskih legija pri koncu Augustova života iznosio je 25, u Trajanovo doba ih je bilo 30, a Septimius Severus im je broj povisio na 33.

Legio VII. Claudia,¹ kojoj se veterani otpuštaju kostolačkim spomenikom, postojala je kao sedma već u Cezarovoj galskoj vojsci, a vjerojatno je, da je bila ustrojena još i prije u onostranoj Hispaniji. Iza građanskoga rata između Cezara i Pompeja raspustiše ju, a njezine veterane naseliše u Baeterrae u narbonskoj Galiji, pa u Calatiju i Casilinum. Na poziv Oktavijana vratiše joj se veterani u vojsku, da sudjeluju u novom građanskom ratu, a godine 741. (13 pr. Kr.) naseli ih August u mauretanskim kolonijama Tupusuctu i Saldae. Valjda što je sudjelovala u boju kod Philippa, dobila je pridjevnik Macedonia, na koji susretamo u prvo carsko doba.

Za Augusta i njegovih prvih nasljednika bila je sedma legija štacijonirana u Dalmaciji, gdje je za Tiberija sudjelovala kod gradnje gabinijske ceste iz Solina u Muć (Andetrium). U prvi kraj bio je njezin logor u Delminiju (Županjac), ali je već onda stajao jedan njezin odjel u Solinu, kamo je kasnije došla cijela legija. Kada se je g. 42. pobunio namjesnik Dalmacije C. Furius Camillus Scribonianus protiv cara Klaudija I., pristale su uzanj i obije dalmatinske legije VII. i XI. ali su se već peti dan opet pokorile. Zato su obije legije dobile pridjevnik Claudia pia fidelis. Godine 66. nalazi se sedma legija u Moesiji; valjda ju je onamo poslao Neron, kada je spremao rat protiv Albanaca u Armeniji. Znade se, da je onda u Dalmaciji bila samo jedna legija, naime jedanajsta klaudijska, a u Moesiji dvije, od kojih je jedna morala biti ova sedma, za koju znademo, da ju Tacitus godine 69. spominje u Moesiji. G. 69. pristala je sedma klaudijska legija uz Othona i poslala uz ostale moesijske legije odjel od 2000 momaka protiv Vitellija u Italiji. Doznavši u Aquileji za Othonov poraz kod Bedriaka, pristade uz Vespasijana, pa se je odvažno borila protiv Vitelijevaca u bitki kod Cremona, gdje je stajala na lijevom krilu. Da li je sudjelovala u borbi protiv Klaudija Civila, kako se misli, nije sigurno.

Vrativ se u Moesiju, koja je bila razdijeljena na dvije pokrajine, bila je smještena u logoru u Viminaciju (Kostolac) u gornjoj Moesiji, gdje je stajala kroz stoljeća. O daljnjoj historiji ove legije nije nam ništa pobližega poznato. Znade se, da je jedan njezin tribun Aurelius Gallus poginuo u nekom ratu u Thrakiji² i da je legija nekim zgodama izvodila neke radnje u Mitrovici u Doljnoj Pannoniji³ i u Porolissu u Daciji⁴, pa da je g. 295. jedan njezin odjel išao sa carem Dioklecijanom u Egipat.

Na bojnomoj znaku sedme klaudijske legije nalazio se je lik bika, koji uz lik lava četvrte flavijske legije, koja je stajala u logoru u Singidunu (Beograd), vidimo na kolonijalnim novcima grada Viminacija iz sredine trećega vijeka. Legija se spominje i na novcima careva Septimija Severa, Gallijena i Carausija.

¹ Za historiju te legije sr. D. Vaglieri u Ruggierovom Dizionario epigrafico. Vol. II str. 281 i sl. R. Cagnat u Dictionnaire des antiquités od Daremberga i Saglia. T. III str. 1083. Pfitzner Gesch. der Kaiserlegionen str. 242.

Grotefend u Paulyevoj Real-Encyclopädie IV str. 885. Stille Historia legionum str. 67.

² CIL III 705.

³ CIL III 10666.

⁴ CIL III 8071, sr. 8047.

Od zapovjednika sedme legije spominju nam se slijedeći legati: Tettius Julianus¹ godine 69., C. Memmius C. f(ilius) Quir(ina) Fidus Julius Albius, koji je oko g. 175. bio namjesnikom u Africi², Ti. Julius Ti. f(ilius) Cor(nelia) Frugi, promagister arvalske braće za M. Aurelija³, M. Laelius Maximus oko g. 195.⁴, i C. Caesonius C. f(ilius) Quir(ina) Macer Rufinianus za Severa Alexandra⁵. Ime legata od god. 160. nije ispisano na spomeniku, kojim se otpuštaju veterani one godine, jer je isti valjda u ono doba bio radi nečega odsuđen⁶. Velik je broj viših i nižih časnika, te vojnika VII. legije koje nam spominju suvremeni spomenici, a koje je Vaglieri⁷ popisao. Taj se broj ovdje priopćenim spiskom još znatno povećava.

Dr. Josip Brunšmid
Luka Jevremović

¹ Tac. hist. I 79.

² CIL VIII 12442.

³ Eph. ep. IV 823.

⁴ CIL III 8102 i u ovom spisku.

⁵ CIL XIV 3900.

⁶ CIL III 8110.

⁷ Na n. m.